

Wielkie porządki w dorzeczach

Z SZANSAMI NA KLASĘ PIERWSZĄ

Krzysztof Walczak

Tak wielkiego programu porządkowania gospodarki wodno-ściekowej w polskiej części zlewni Bałtyku jeszcze w historii Polski nie było. Od karpaccich dopływów górnej Wisły, sudeckich dopływów Odry, po aglomeracje leżące bezpośrednio nad Wisłą, Odrą, Wartą czy Narwią trwa w tej chwili realizacja około osiemdziesięciu projektów inwestycyjnych w gospodarce wodno-ściekowej, które uzyskały w latach 2000–2006 dofinansowanie z unijnego Funduszu Spójności. Wartość kosztorysowa projektów realizowanych obecnie tylko w zlewni Wisły przekra-

cza 1,7 mld euro (czyli prawie 7 mld złotych), a dofinansowanie Funduszu Spójności przekracza 1,1 mld euro (ok. 4,5 mld złotych). Na różnym etapie realizacji jest w tej chwili w całym kraju 88 projektów inwestycyjnych z dofinansowaniem unijnego Funduszu Spójności, uzyskanym w latach 2000–2006, których koordynację powierzono Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Tylko jeden z nich (system ciepłowniczy w Krakowie) obejmuje ochronę powietrza, a osiem dotyczy gospodarki odpadami (Dolina Redy i Chylonki, Kra-

ków, Wrocław, Łódź, Kalisz, Radom, Toruń, Leszno). Tak więc w dorzeczu Wisły i Odry znajduje się w tej chwili prawie osiemdziesiąt inwestycji komunalnych, z których większość dotyczy modernizacji starych i budowy nowych oczyszczalni ścieków wraz z rozbudową wielokilometrycznych systemów kanalizacyjnych. Miejmy nadzieję, że po ich zakończeniu wyraźnie poprawi się stan czystości głównych rzek Polski.

Wbrew obiegowym opiniom, Wisła i Odra wcale nie należą do najbrudniejszych rzek w kraju. Owszem, są odcinki sklasyfikowane przez Inspekcję Ochrony Środowiska jako „non”, czyli pozaklasowe, ale generalnie większa część naszych głównych rzek mieści się pośrodku klasyfikacji czystości. Generalnie jednak jakość polskich zasobów wodnych jest niezadowalająca. W 2004 r. na 131 pomiarów jakości wód, w 106 stwierdzono niespełnienie wymagań stawianych dla jakości wody pitnej. Nawet w Narodowej Strategii Spójności wysłanej niedawno do Brukseli nasz rząd przyznaje, że „pomimo racjonalizacji gospodarki ściekowej, stan czystości polskich rzek nadal można określić jako bardzo zły. Wód o klasie czystości I (najwyższej) jest łącznie ok. 7%, klasy II (średniej) – ok. 34%, III (niskiej) jest najwięcej, blisko 40%. Wód nadmiernie zanieczyszczonych jest ok. 20%. Jednak odsetek ten stopniowo maleje”.

Po zakończeniu obecnie prowadzonych inwestycji koordynowanych przez Narodowy Fundusz, których lokalizację przedstawiamy na mapie obok, większość miast będzie już miała kompleksowe systemy tłoczenia ścieków sieciami kanalizacyjnymi do zmodernizowanych lub całkiem nowych oczyszczalni wyposażonych w

Realizowane obecnie inwestycje gospodarki wodno - ściekowej z dofinansowaniem Funduszu Spójności koordynowane przez NFOŚiGW

Rys. Monika Pietras

pełny cykl mechaniczno-biologicznego pozbywania się związków azotowych, fosforowych i biogennych. Zbawienne dla środowiska skutki tego oczyszczenia dorzeczy Wisły i Odry odczujemy w najbliższych latach. Nadal bowiem zarówno Wisła, jak i Odra, uznawane są w Europie za główne źródła dopływu azotu i fosforu niszczących Morze Bałtyckie i pogarszających stan biocenozy strefy przybrzeżnej. Zjawisko to potęgują zanieczyszczenia wód opadowych i roztopowych, które trafiają do Bałtyku z terenów zurbanizowanych.

Wśród obecnie realizowanych projektów inwestycyjnych w dorzeczy Wisły i Odry są i takie, których rozmiary plasują je na czołowych miejscach w Europie. Trzy fazy oczyszczania ścieków realizowane i zaplanowane w Warszawie, to obecnie największe w Europie – pod względem kosztów i rozmiarów – przedsięwzięcie ekologiczne. Całkowite koszty kwalifikowane I i II fazy stołecznego projektu wynoszą ponad 178 mln euro, a trzeciej niemal 397 mln euro. Niestety, nadal bez odpowiedzi pozostaje pytanie, kiedy stolica przestanie zanieczyszczać Wisłę, do której w ciągu doby odprowadza około pół miliona metrów sześciennych

ścieków, w tym połowę bez jakiegokolwiek oczyszczenia. W aglomeracji liczącej prawie 1,7 mln mieszkańców do niedawna była tylko jedna oczyszczalnia Czajka. Od kilku miesięcy nieczystości z południowo-zachodnich rejonów lewobrzeżnej części stolicy płyną do nowej oczyszczalni Południe. Ale pod znakiem zapytania stoi III faza porządkowania gospodarki wodnej i ściekowej w Warszawie, nie tylko na skutek protestów społecznych na Białołęce, ale także z uwagi na nierozstrzygniętą procedurę przetargową. Oferenci żądają bowiem aż trzy razy więcej pieniędzy niż przewiduje to zaplanowany i zatwierdzony przez Komisję Europejską budżet warszawskiego projektu. Nowe i zmodernizowane oczyszczalnie ścieków otrzymają także liczne miejscowości podwarszawskie. W Grodzisku Mazowieckim (dotacja z Funduszu Spójności 11 mln euro) w ciągu dwóch lat powstanie ponad 40 km kanalizacji sanitarnej i prawie 8 km sieci wodociągowej. Działania te pozwolą na osiągnięcie europejskich standardów ekologicznych w zakresie zaopatrzenia mieszkańców w wodę i oczyszczanie ścieków komunalnych oraz wpłyną na poprawę stanu środowiska naturalnego. Porządkowanie gospodarki wodno-

ściekowej objęło także coraz intensywniej rozbudowujące się podwarszawskie Piaseczno. W studium wykonalności projektu dotyczącego kompleksowego porządkowania gospodarki wodnościekowej w Piasecznie oszacowano całkowitą wartość inwestycji na ok. 200 mln zł. Program obejmuje rozbudowę dwóch oczyszczalni ścieków, budowę ok. 130 km sieci kanalizacyjnej i deszczowej, rozbudowę pompowni z budową magistrali wodociągowej. Unia Europejska zadeklarowała dofinansowanie przedsięwzięcia w wysokości 73% kosztów inwestycyjnych. Pozostałe 27% ma wyłożyć gmina, z czego 17% stanowią pożyczki z Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Drugim pod względem wielkości i kosztorysu projektem oczyszczania ścieków w aglomeracji jest częściowo już zakończony program wodnościekowy w Łodzi. Jesienią 2006 r. oddano do użytku oczyszczalnię ścieków obsługującą ok. 800 tysięcy mieszkańców Łodzi, Konstątkowa Łódzkiego i Pabianic. Rozbudowa łódzkiej oczyszczalni jest największym z zakończonych kontraktów realizowanych w ramach I fazy projektu Oczyszczanie ścieków w Łodzi, którego całkowita wartość wynosi 47

W zakresie oczyszczania ścieków komunalnych (dyrektywa 91/271/EWG dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych) Polska uzyskała w traktacie akcesyjnym okresy przejściowe sięgające 2015 roku. W celu wypełnienia zobowiązań został przyjęty przez rząd i jest realizowany Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Obejmuje on w obecnej wersji budowę ok. 37 000 km sieci kanalizacyjnej (koszt około 32 mld zł) oraz ok. 1734 oczyszczalni ścieków (koszt około 10,6 mld zł). Nakłady finansowe poniesione w latach 2003–2005 na realizację zadań ujętych w KPOŚK wyniosły około 7,5 mld zł (w tym na budowę, rozbudowę i/lub modernizację oczyszczalni ścieków – 2,3 mld zł, na sieć kanalizacyjną – 5,2 mld zł). W realizację tak ogromnego przedsięwzięcia inwestycyjnego zaangażowani są inwestorzy oraz instytucje wspierające finansowo realizację zadań w zakresie wyposażenia aglomeracji w infrastrukturę sanitacji. Należy podkreślić, iż największy udział w dofinansowywaniu inwestycji w zakresie gospodarki ściekowej stanowią środki własne gmin i wynoszą 40% ogólnej wartości nakładów finansowych oraz krajowe fundusze ekologiczne – 28,3%. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej uczestniczył w finansowaniu ponad 36% zakończonych inwestycji dotyczących oczyszczalni ścieków oraz w finansowaniu ponad 18% długości wybudowanej kanalizacji sanitarnej. Koszt całkowity zakończonych inwestycji, które były dofinansowywane z NFOŚiGW stanowił prawie 25% całkowitych nakładów finansowych w Polsce poniesionych w latach 2003–2005. Udział środków NFOŚiGW w realizacji tych inwestycji wyniósł 854,7 mln zł w formie pożyczek i dotacji i stanowił ponad 11% całkowitych nakładów finansowych w Polsce.

Strategia Gospodarki Wodnej

mln euro z 50-procentowym udziałem Funduszu Spójności Unii Europejskiej (22,9 mln euro). Wymiernymi efektami tego projektu będą: poprawa stanu środowiska naturalnego w regionie, przywrócenie czystości rzece Ner oraz wzrost atrakcyjności miast i gmin nadnerzańskich, co umożliwi wzrost rozwoju gospodarczego regionu położonego w centrum Polski. W aglomeracji łódzkiej na etapie kontraktowania usług i robót jest kolejny projekt obejmujący niemal całą sieć wodnokanalizacyjną. Całkowita wartość tego przedsięwzięcia, jednego z największych realizowanych obecnie w Polsce, wynosi ponad 142,2 mln euro, z dofinansowaniem Funduszu Spójności w wysokości ponad 71,1 mln euro.

Duży projekt wodnościekowy realizowany jest także bezpośrednio nad Wisłą w Toruniu, który po środki unijne (wówczas był to fundusz przedakcesyjny ISPA) sięgnął już w 2000 roku. W ramach projektu porządkującego gospodarkę wodnościekową w mieście przewidywana jest budowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej o długości ponad 250 km, modernizacja Stacji Uzdatniania Wody Drwęca-Jedwabno oraz wymiana prawie 18 km rur wo-

Pomimo stopniowej poprawy jakości wód w Polsce w latach 1990–2002, nadal istotne jest inwestowanie w infrastrukturę wodnościekową, jak i poprawę zarządzania gospodarką wodnościekową w celu szybszego rozwoju gospodarczego, a także wypełniania wymogów dyrektyw wspólnotowych (dotyczy to zwłaszcza aglomeracji powyżej 15 tys. RLM). Stopniowa poprawa w zakresie gospodarki wodnościekowej, jaka ma miejsce od 1990 r., wiąże się w dużej mierze ze wzrostem dostępu ludności do podstawowej infrastruktury, zwłaszcza sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Łączna długość sieci kanalizacyjnej wzrosła z 51,1 tys. km w 2000 r. do 73,9 tys. km w 2004 r. Poprawie uległ również stopień wyposażenia w sieć wodociągową. W 2004 roku było 1339 oczyszczalni przemysłowych, w tym 53 z podwyższonym usuwaniem biogenów i 2875 (w 1990 – 585) oczyszczalni komunalnych, w tym 689 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Według szacunków GUS, 84,5% (w 1990 r. – 81%) ludności miast i 18,4% ludności wsi korzysta z oczyszczalni ścieków. W krajach Europy Zachodniej oczyszczalnie ścieków obsługują ponad 78% ludności, w Polsce – 59%.

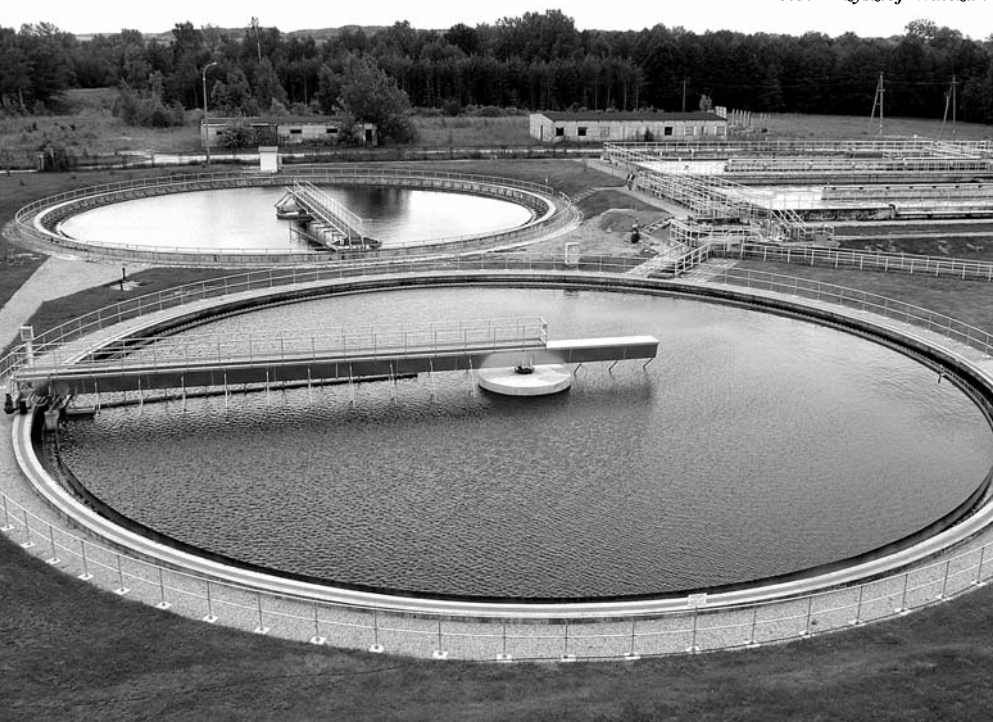
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

dociągowych wykonanych z azbestu i cementu. Koszt całej inwestycji wynosi ok. 80 mln euro, z czego 60% stanowi unijna dotacja. Obecnie zarząd Wodociągów Toruńskich, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenie w zdobywaniu grantów unijnych, pracu-

je nad przygotowaniem do realizacji kolejnego przedsięwzięcia inwestycyjnego w ramach II etapu programu Gospodarka wodnościekowa na terenie miasta Torunia o wartości 40 mln euro.

Olbrzymie znaczenie dla czystości rzek podgórskich i dopływów górnej Wisły mają też skomplikowane projekty porządkowania gospodarki wodnościekowej, np. na Żywiecczyźnie i w dorzeczu Wisłoki. Ten drugi projekt objęty jest specjalnym monitoringiem Narodowego Funduszu, dlatego że uczestniczy w nim 16 gmin, a żeby osiągnąć efekt ekologiczny i dofinansowanie Unii Europejskiej, trzeba przeprowadzić aż 27 kontraktów, w tym 20 na roboty. A wiadomo, że każdy kontrakt to wielomiesięczna procedura przetargowa, nie mówiąc już o późniejszych kłopotach realizacyjnych przy tak dużej liczbie gmin uczestniczących w projekcie. Ale efekt tego projektu jest ważny nie tylko dla zlewni Wisłoki, ale całego środkowego odcinka Wisły. Nie mniej skomplikowany jest program oczyszczania ścieków na Podhalu, ze względu na uczestnictwo w nim aż 13 gmin. Na dodatek trzy kluczowe gminy: miasto Nowy Targ, Bukowina Tatrzańska i Ochotnica Dolna po podpisaniu memorandum finansowego z Komisją Euro-

Foto: Krzysztof Waleczak

W Polsce jest prawie 700 oczyszczalni komunalnych z podwyższonym usuwaniem biogenów.

pejską wycofały się z uczestnictwa w I etapie projektu. A chodzi przecież o budowę całego systemu kanalizacyjnego na Podhalu łącznie z oczyszczalniami. W przeciwnym razie Dunajec i inne dopływy Wisły będą nadal stanowić realne zagrożenie dla poboru wody pitnej i dla czystości wód górnej Wisły.

Skoro już mowa o terenach podgórskich, to nie sposób nie wspomnieć o Wadowicach. W rodzinnym mieście Karola Wojtyły, papieża Jana Pawła II, rozpoczęła się realizacja projektu,

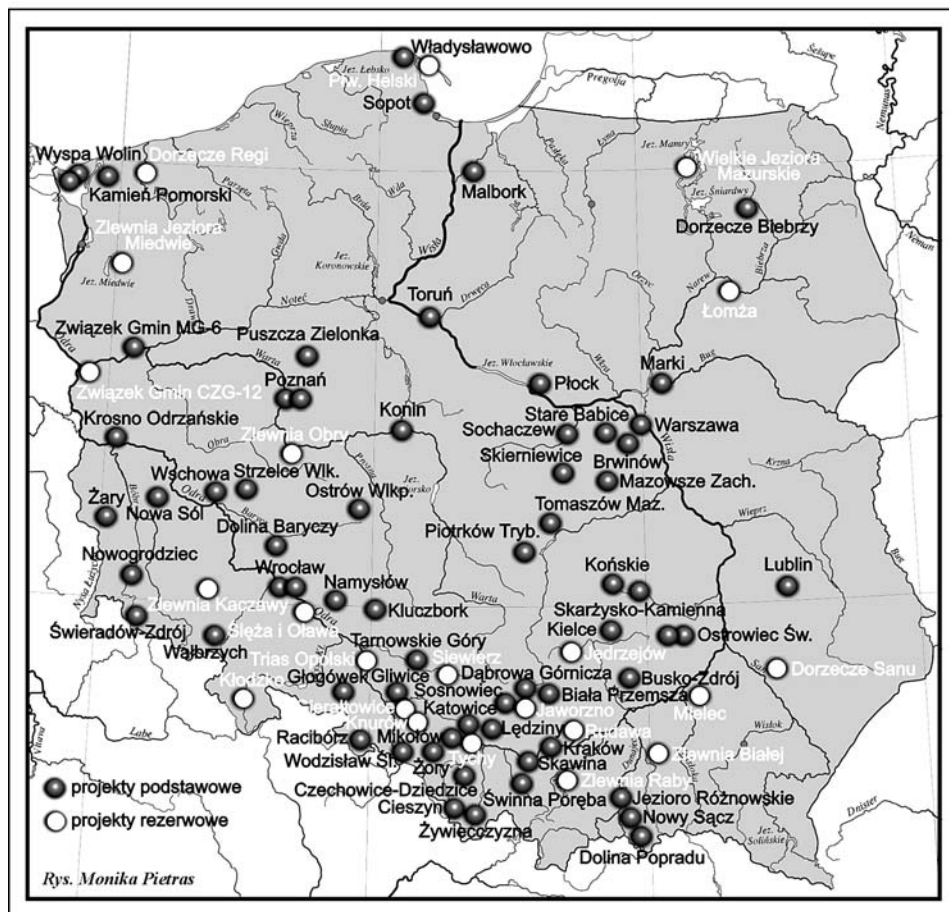
wanych inwestycji w dorzeczu Wisły doszedł kolejny projekt, obejmujący zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków w Niepołomicach i we wschodniej części tej gminy Powstanie m.in. nowa sieć kanalizacyjna, dwie oczyszczalnie ścieków, zakłady uzdatniania wody i rozbudowana magistrała wodociągowa. Całkowita wartość tego projektu sięga 24 mln euro, z czego pomoc przydzielona w grudniu 2006 r. z Funduszu Spójności przekracza 19 mln euro. Tak więc ponad 80% kosztów niepołomickiego projektu pokryje

stępuje bowiem do realizacji Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, który będzie dofinansowywany z Funduszu Spójności w latach 2007–2013. Obecnie na liście prawie 240 projektów inwestycyjnych, które są brane pod uwagę jako możliwe do ubiegania się o pomoc Funduszu Spójności, przeważają planowane inwestycje wodnokanalizacyjne i budowa lub modernizacja kolejnych oczyszczalni ścieków. Głównym celem tego programu w zakresie gospodarki wodnościekowej jest wspieranie inwestycji prowadzących do zredukowania ilości zanieczyszczeń odprowadzanych ze ściekami do wód i ziemi. Realizowane będą inwestycje mające na celu zapewnienie odpowiedniej jakości wody pitnej w aglomeracjach, zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych i Strategią Gospodarki Wodnej. Projekty te będą także dotyczyć wyeliminowania ze ścieków niektórych substancji niebezpiecznych, bezpośrednio zagrażających życiu i zdrowiu ludzi, dotrzymywania bezpiecznych wskaźników emisyjnych w odniesieniu do pozostałych substancji zagrażającym ekosystemom wodnym.

Infrastruktura i Środowisko jest największym programem operacyjnym na lata 2007–2013, z przewidywaną alokacją środków Unii Europejskiej w wysokości ok. 36 mld euro, czyli ponad 41% całości środków strukturalnych UE przewidzianych do wykorzystania dla Polski w latach 2007–2013. W ochronie środowiska ponad 4,7 mld euro przewidziano na wsparcie dla dużych inwestycji komunalnych z zakresu: gospodarki wodnościekowej, gospodarki odpadami i ochrony powierzchni ziemi, inwestycji dostosowujących przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska, ochrony przyrody, bezpieczeństwa ekologicznego, a także edukacji ekologicznej. Mapa planowanych projektów w gospodarce wodnościekowej na najbliższe lata pokrywa praktycznie cały obszar dorzecza Wisły i Odry. A to oznacza, że przywrócenie Wisły i jej dopływom dawnej świetności i czystości, to tylko kwestia czasu.

Krzysztof Walczak

Projekty w gospodarce wodno - ściekowej z listy indykatywnej PO „Infrastruktura i Środowisko” 2007-2013 (powyżej 25 mln euro)

Rys. Monika Pietras

który w 2004 roku otrzymał decyzję Komisji Europejskiej o przyznaniu dotacji na kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodnej i ściekowej w mieście i gminie. Porządkowanie systemu wodnościekowego w mieście i gminie jest największą inwestycją proekologiczną w historii Wadowic. W ostatnich tygodniach minionego roku do grupy już realizo-

Komisja Europejska. To jeden z najwyższych wskaźników, bowiem średnia dla obecnie realizowanych wszystkich projektów dofinansowywanych z unijnego Funduszu Spójności wynosi ok. 66% kosztów całkowitych.

W program porządkowania gospodarki wodnościekowej w dorzeczu Odry i Wisły wpiszą się jeszcze w tym roku kolejne inwestycje. Polska przy-